

СЕКЦІЯ 7

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

*Керівник секції: завідувач кафедри конституційного права,
кандидат юридичних наук, доцент Д. С. Терлецький*

*Секретар секції: доцент кафедри конституційного права,
кандидат юридичних наук Ю. Д. Батан*

ТЕРЛЕЦЬКИЙ ДМИТРО СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри конституційного права,
кандидат юридичних наук, доцент*

СПРАВА СКРИПКИ ЯК УСОБЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРЯДКУ

З моменту набрання чинності змін до Конституції України щодо правосуддя [1], які серед іншого засвідчили еволюцію статусу органу конституційної юрисдикції, перегляд і розширення його повноважень і, зокрема, запровадження в національний правопорядок конституційної скарги, натепер минуло вже більше шести років.

За цей час органи Конституційного Суду України – Велика палата та Сенати – розглянули та ухвалили рішення у 41 справі, провадження в яких було відкрито саме за конституційними скаргами. Ці рішення, значення та вплив яких на правотворчу, інтерпретаційну та правозастосовну діяльність не викликає сумнівів, але вочевидь потребує системного осмислення, резонно доводять не лише реалізовану інституційну спроможність Конституційного Суду України здійснювати це принципово значуще в контексті забезпечення конституційного правопорядку в державі повноваження.

Рівною мірою йдеться про набуття конституційною скаргою практичного значення, значення засобу юридичного захисту порушених конституційних прав конкретної особи, яке упредметнює відповідальність держави перед людиною за свою діяльність та втілює вихідне функціональне призначення конституційної скарги у правовому регулюванні.

Без сумніву, функціональне призначення конституційної скарги виходить за межі захисту конституційних прав певної особи та мусить

інтерпретуватися більш широко – як один із засобів забезпечення конституційного правопорядку в державі.

Утвердження конституційно закріплених цінностей і принципів, зокрема принципів відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, неприпустимості звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів, забезпечення їх змістової і формальної відповідності Конституції України тощо, – ці та інші загальнозначущі наслідки вирішення Конституційним Судом України справ за конституційними скаргами є безсумнівними.

Поділяючи таку позицію, водночас глибоко переконаний, що «двоєдине» функціональне призначення конституційної скарги у правовому регулюванні, не повинно заперечувати або підмінити її первинного значення – юридичного засобу захисту конституційних прав конкретної особи.

Запроваджена в Україні модель конституційної скарги покликана забезпечувати пряме звернення особи з метою захисту її конституційних прав до Конституційного Суду України у зв'язку із конкретною судовою справою [2]. З цієї причини видається безсумнівним, що особа, яка після вичерпання інших національних засобів юридичного захисту звертається до органу конституційної юрисдикції, керується прагненням домогтися у подальшому відновлення її порушених конституційних прав, зокрема шляхом перегляду остаточного судового рішення в її справі та відшкодування державою шкоди, завданої їй у результаті застосування судом неконституційного закону України.

Утім, зважаючи на відсутність у Конституційного Суду України подібних повноважень, саме лише вирішення ним справи за конституційною скаргою не може задовольнити такі прагнення. Являючи юридичний засіб захисту конституційних прав особи субсидіарного та виключного характеру, конституційна скарга набуває для особи-заявника практичної цінності не як така, а у системно-функціональному зв'язку з іншими засобами юридичного захисту.

Відповідно, йдеться про перегляд остаточного судового рішення у справі особи-заявника через встановлену неконституційність закону, який застосовано судом при вирішенні справи, а також відшкодування матеріальної чи моральної шкоди, завданої застосуванням щодо особи-заявника неконституційним законом.

Важливо вказати, що впровадження в результаті процесуальної реформи 2017 р. [3] інституту виключних обставин для перегляду судових рішень і визначення встановленої неконституційності правового акта чи його окремого положення саме як виключної обставини є цілком виправданим.

Адже, виключні обставини – це нові факти, які виникли після вирішення справи. Інститут виключних обставин має на меті забезпечення перегляду судових рішень, ухвалених із порушеннями, що мали суттєвий вплив на вирішення справи. Визнання закону неконституційним, незастосування судом конституційного закону, злочинні дії судді, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні

справи судом – усе це свідчить про помилку з боку держави та підриває довіру до судового рішення. Отже, інститут перегляду судових рішень за виключними обставинами спрямований на усунення помилок держави, а не суду [4].

Незважаючи на можливість встановлення більш жорстких обмежень немає підстав стверджувати, що процесуальним законодавством закріплено безумовний перегляд усіх остаточних судових рішень, у яких суд застосував правовий акт (його положення), визнаний у подальшому неконституційним. Навпаки, як умови для ініціювання провадження за виключними обставинами нормативно встановлено обмеження у часі, за колом осіб та, за загальним правилом, застереження щодо виконання остаточного судового рішення [5]. Інакше кажучи, передбачені розумні запобіжники для дотриманням необхідного балансу між публічним та приватним інтересом.

Але чи забезпечується на практиці, власне, змістовний перегляд остаточного судового рішення через встановлену неконституційність закону, який застосовано судом при вирішенні справи, зокрема (чи насамперед) у справі особи-заявника? Уже сама постановка такого питання, насправді, є неприйнятною, адже порушує принцип правової визначеності. І, все-таки, доводиться констатувати очевидне.

Суб'єкт права на конституційну скаргу, вичерпавши інші засоби юридичного захисту, сумлінно виконавши вимоги при складанні і обґрунтуванні конституційної скарги, не може домогтися змістовного перегляду остаточного судового рішення у власній справі, в якому судом було застосовано визнаний за його скаргою неконституційним закон України або його положення, всупереч прямій вказівці на таку можливість у процесуальному законодавстві України.

Такий висновок підтверджується численними судовими рішеннями, ухваленими за наслідками провадження за виключними обставинами. Змістовним уособленням цієї практики слугує справа Скрипки А. В., за чією конституційної скаргою (разом зі скаргою Бобиря О. Я.) Конституційний Суд України ухвалив своє перше, історичне, рішення [6].

Постанова Другого апеляційного адміністративного суду, ухвалена за заявою Скрипки А.В. про перегляд остаточного судового рішення [7], з усією очевидністю доводить, що конституційно визначені темпоральні параметри дії рішень органу конституційної юрисдикції незмінно тлумачаться судами як обставина, яка *a rigore* виключає перегляд остаточних судових рішень через встановлену неконституційність правового акта або його окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи. Не зважаючи на те, що перегляд ініціював суб'єкт права на конституційну скаргу, за якою, власно, встановлена неконституційність застосованого судом в його справі закону України.

Системно та раціонально оцінюючи усі чинники, які зумовили таку практику правозастосування, переконаний, що без узгоджених змін до Конституції України та чинного законодавства збалансоване, чітке й недвозначне визначення юридичних наслідків рішень Конституційного Суду України є нездійсненням. Наявні поодинокі інтерпретаційні

спроби розв'язання цього завдання дотепер призводили до незмінно неприйняттого результату: заперечення таких наслідків для остаточної судових рішень. Чергова спроба має відбутися у зв'язку із передачею на розгляд Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду касаційної скарги Скрипки А. В. на постанову Другого апеляційного адміністративного суду [8].

Втім, чи вдасться поважним суддям розв'язати це завдання у такий спосіб, який засвідчував би не лише передбачуваність, але й моральну прийнятність, покаже тільки час.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
2. Див. пункт 6 частини другої статті 55 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
4. Єзеров А. А. Неконституційність закону як підстава для перегляду судових рішень за виключними обставинами в адміністративному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2020. № 3. С. 118–119.
5. Єдиний і цілком справедливий виняток із цього правила становить Кримінальний процесуальний кодекс України, який такого застереження не містить.
6. Рішення Конституційного Суду України від 25.04.2019 р. № 1-р(П)/2019 щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-19#Text> (дата звернення: 28.04.2023).
7. Постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 27.08.2019 р. у справі № 818/1793/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/84805145> (дата звернення: 28.04.2023).
8. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24.04.2023 р. у справі № 818/1793/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110410514#> (дата звернення: 28.04.2023).

Ключові слова: конституційні права, конституційна скарга, ефективний юридичний засіб захисту, суди загальної юрисдикції, Конституційний Суд України.

Key words: constitutional rights, constitutional complaint, effective remedy, courts of general jurisdiction, the Constitutional Court of Ukraine.